TMMOB
JEOLOJİ MÜHENDİSLERİ ODASI
CHAMBER OF GEOLOGICAL ENGINEERS OF TURKEY
Merkez: Hatay 2 Sokak No: 21 Kocatepe/ANKARA
Tel: 0312 432 30 85 - 434 36 01 • Faks: 0312 434 23 88
web: www.jmo.org.tr e-posta: jmo@jmo.org.tr
PK 464 - Yenişehir 06444 ANKARA

Sayı:2374/500-2 17/11/2020

Konu: Mekânsal Planlarda Esas Alınacak
Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım
Kriterlerinin Geliştirilmesi Proje Hakkında

ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞINA
(Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü)

İlgi: 30.09.2020 tarih ve E.204995 sayılı yazınız.

İlgi yazınızda, Türkiye başta doğa kaynaklı olmak üzere çeşitli afetlerin etkisi altında olduğu, bu afetleri anlamak, oluşturdukları riskleri belirlemek ve bu riskleri ortadan kaldırmak ya da en aza indirebilmek için planlı çalışmaların gerektiği, bu amaçla Bakanlığınızca "Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi" adlı proje çalışmasına, 2020 yılı Mart ayında başlanıldığı ifade edilerek hazırlanan ve yazınız ekinde gönderilen Mevcut Durum Analiz Raporu ve Ön Çalıştay Hazırlık Raporuna ilişkin Odamız görüşleri istenilmiştir.

İlgi yazınız ve eki raporlar incelenmiş olup, odamız görüşleri yazımız ekinde gönderilmektedir.

Bilginizi ve gereğini arz ederim.

Hüseyin ALAN
Yönetim Kurulu Başkanı

Ek:

Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım
Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi
Projesi Mevcut Durum Analiz Raporu" Üzerine
TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası'nın Görüş ve Önerileri

"MEKÂNSAL PLANLARDA ESAS ALINACAK SAKINIM ÖNLEMLERİ VE RİSK AZALTIM KRİTERLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ PROJESİ MEVCUT DURUM ANALİZ RAPORU" ÜZERİNE TMMOB-JEOLOJİ MÜHENDİSLERI ODASI'NIN GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ

I. Giriş

"Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi", Çevre ve Şehircilik Bakanlığına (Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü) ait "Şehirleşme" sektöründe bir proje olup 2017-2020 yılları arasında gerçekleştirilmesi planlanmış olmakla birlikte 2019 yılında ihalesi gerçekleştirilmiştir. Adı geçen Projenin, yüklenici firma (Egeplan Planlama Ltd.Şti.) tarafından 3 aşamada gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

1. Mevcut durum analizi ve bu aşamanın somut çıktısını oluşturan *"Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analiz Raporu"*nun yayınlanması,
2. Mevcut duruma ilişkin olarak tespit edilen tüm hususlara, farklı mekânsal planlarda alınacak önlemlere ilişkin yaklaşımların ele alınacağı *"Sakınım Önlemleri Ön Çalıştayı"*nın (27 Eylül 2020'de gerçekleştirilmiştir) ve sonrasında ikinci bir çalıştayın toplanarak *"Sakınım Önlemleri Çalıştay Değerlendirme Raporu"*nun yayınlanması,
3. Projenin üçüncü ve son aşamasında somut sonuçlar ve proje çıktıları olan *"Sakınım Önlemleri Nihai Raporu"*, *"Öneri Mevzuat Raporu"* ile *"Taslak Kılavuzlar ve Bilgilendirme Notları'nın"*,

raporlanması şeklinde planlandığı anlaşılmaktadır.

*"Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analiz Raporu"*nda proje çalışmalarının "katılımcı ve disiplinler arası bir yöntem ile yürütüleceğinin" belirtilmiş olmasına karşın projenin bugüne kadar gerçekleştirilen çalışmalarında bu işleyişin yaratılamadığı, çalışmalar hakkında Odamızın bilgilendirilmediği ve katılımının sağlanamadığı görülmüştür. "Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi" kapsamında bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda bu eksikliğin giderileceği inancındayız. Odamız gerek afetler, gerekse jeojenik kökenli(tıbbi jeolojik riskler) kirleticiler karşısında büyük kayıplar yaşayan ülkemizin önemli bir sorunu olan afet güvenliği ile koruyucu halk sağlığı önlemlerinin geliştirilmesine öncülük edebilecek böylesi bir projenin her zaman takipçisi olacak ve bundan sonraki aşamalarına da katkı sunmaya devam edecektir.

Odamızın Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analiz Raporuna ilişkin değerlendirme ve önerileri aşağıda sunulmaktadır.

II. Genel Değerlendirme

"Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analiz Raporu" (Ankara,2020) Kavramsal Çerçeve, Afet Risk Yönetimi ve Sakınımı Konularındaki Uluslararası Deneyim, Afet Risk Yönetimi ve Sakınımı Konularındaki Ulusal Deneyim, Mekânsal Planlama, Risk Analizi ve Sakınım İlişkisi ve Genel Değerlendirme: Ön Çalıştay Hazırlık Raporu olmak üzere 5 bölümden oluşmakta olup, rapor hem projenin birinci aşama çıktısı hem de *"Sakınım Önlemleri Ön Çalıştayı"*nın referans dokümanı niteliğindedir.

Raporun amacı "bu aşamada; mekânsal planlarda sakınım önlemlerinin alınması konularında temel kavramlar, ulusal ve uluslararası güncel bilgi birikimi ve uygulamalar, afet riskleri ve sakınımı açısından Türkiye'de ilgili mevzuat ve uygulamalar ile sakınım önlemlerinin mevcut durumda mekânsal planlara yansıtılması konularını incelemek ve değerlendirmek olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla rapor Projenin bundan sonraki aşamaları için bir zemin niteliğinde olup baştan doğru bir şekilde oluşturulması gereklidir. Ancak bu gerekliliğin tam olarak karşılandığı söylenemez.

Öncelikle belirtmek gerekir ki çalışmada "Sakınım ve Risk Azaltımına" ilişkin kavramsal çerçevenin önemi ve içeriğine değinilmiş, ancak bu çerçevede olması gereken bütünsellik ve kapsayıcılıkta kurulamamıştır. "Sakınım ve Risk Azaltımı" her düzeyde ve her faaliyette risk yaratma potansiyeli taşıyan tehlikelere (tehditlere) karşı geliştirilen bir yaklaşımdır. Dolayısıyla sadece afet yönetiminin ya da imar planlamanın değil sosyal, ekonomik, sağlık, çevre, iş sağlığı güvenliği vb. birçok sektörün de temel konusudur. Ancak özünde ortak noktaları olsa da, her sektör için, farklı içerikte anlamlar taşır. Oysa raporda "Mekânsal Planlamada Sakınım ve Risk Azaltımının" ne anlama geldiğinden ziyade genel anlamda "Afet Yönetiminde Sakınım ve Risk Azaltımının" ne anlama geldiği incelenmiş; çalışmanın ana konusunu oluşturan "Mekânsal Planlamada Sakınım ve Risk Azaltımının" sahip olması gereken boyutlar yeterince ele alınmamıştır. Bu çalışmada temel çerçeveyi mekansal planlamanın kapsadığı tüm tehlike (tehdit) unsurları oluşturmalıydı. Zaten Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde (MPYY,2017) de bu çerçeve **"afet ve diğer kentsel riskler"** olarak oluşturulmuştur (MPYY; md 8, md 23). "*Kentin genel yerleşme düzeni, kentsel dokunun oluşturduğu riskler, kullanımdan kaynaklanan riskler*" (AFAD-AAYTS)[1], toplumsal eşitsizlikler, özel gereksinimli bireyler ve dezavantajlı gruplar vb. bu çalışmada kendine yer bulamamıştır.

Aynı şekilde;

-Halk sağlığı mekânsal planlar için ne ifade ediyor? Koruyucu halk sağlığını tehdit eden başta jeojenik kökenli kirletici unsurlara karşı sakınım ve risk azaltımının kavramsal ve pratik çerçevesi nedir?. Dünyada 1960'lı yılların başından bu yana yürütülen ve koruyucu halk sağlığı kapsamında değerlendirilen jeojenik kökenli kirleticilere karşı ülkemizin durumu nedir? ve mekânsal planları yansıyor mu?

-Çevre koruma politikalarının sakınım ve risk azaltımındaki yeri nedir?

-Yüzey ve yeraltı sularının korunması, akiferlerin kirlenmesinin engellenmesi bir planlama sorunu mudur?

-Maden, mineral ve enerji kaynakları ile planlanama ilişkisi nasıl kurulmalı? Günümüzde birçok alanda üretimi sorun alanı haline gelen ve yerleşim yerleri içinde ve yakınında yer alan jeotermal kaynaklar, agrega ve malzeme ocakları ile kent ilişkisi nasıl kurulmalı?

-Yerleşimlerin kurulduğu zeminlerin mineral yapısı, jeokimyasal anomalilerinin mekansal planlamayla ilişkisi nedir?

-Hergün sayısı ve hacmi artan yeraltındaki kentsel mekanların (metro, alışveriş merkezi, otopark vb.) mekansal planlamadaki yeri nedir?

gibi sorularda bu çalışmada kendine bir yer bulamamıştır.

Öte yandan projenin başlığını oluşturan "Mekansal Planlama" olgusu da çalışmada oldukça daraltılarak, sadece teknik içerikte bir doküman hazırlanması sürecine indirgenmek suretiyle ele alındığı görülmüştür. Raporda yer alan ulusal ve uluslararası planlama örneklerindeki planlama olguları, karar süreçleri, kararlara katılımcılık, denetleme vb. açılardan irdelenmemiştir. Oysa sakınım ve risk azaltımı teknik olduğu kadar sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal boyutlara sahip

bir süreç olup, ülkemizde gerek afet yönetimi gerekse mekânsal planlama açısından en büyük sorun bugüne kadar bu sürecin sadece teknik boyutuyla sınırlı algılanmış olmasıdır. Koruyucu halk sağlığı ve afet güvenliğinin ve bunun bir parçası olan sakınım ve risk azaltımının özellikle katılımlı süreçlerle sağlanabileceği, toplumun afet, planlama, yapılaşma vb. konulara bakış açısı değiştirilmeden istenilen sonuçlara ulaşılamayacağı unutulmamalıdır. Ancak çalışmada planlamanın bu boyutlarına ve uygulamada yaşanılan sorunlarına girilmemiştir.

Mevcut durumda özellikle 2019 yılında "Uygulamaların resen yapılması" başlıklı "6/A" maddesinin eklenmesiyle birlikte nerdeyse kentsel risk yönetiminde başvurulan yegane araç haline gelen 6306 sayılı Kanuna dayalı uygulamalar da mevcut durum başlığı altında analiz edilmemiş; sakınım ve risk azaltım süreçlerinde 6306 sayılı Kanunun işlevi ve etkisi irdelenmemiştir.

Sakınım ve risk azaltım süreçleri tehlikelerin can ve mal üzerinde risklere dönüşmesini engelleyecek dolayısıyla risklerin uzun vadeli değerlendirilmesi ve azaltılmasını hedefleyen süreçler olup, tipik olarak dört temel unsur içerirler: 1) Risklerin Değerlendirmesi, 2) Kapasitenin Değerlendirmesi, 3) Sakınım ve Risk Azaltma Strateji (mevzuat ve kurumsal yapılanmanın, kapasitenin geliştirilmesi, hazırlık ve planlama vb.) 4) İzleme ve Değerlendirme. Bu dört unsurun bütünselliği hem süreç performansının sürekli gözden geçirilmesini ve böylece sürecin dinamikliğini sağlar hem de uzun vadeli bir risk değerlendirme ve azaltma birlikteliği yaratır. Ancak *"Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analiz Raporu"* bu dört unsuru bütünlüklü olarak benimseyen bir bakış açısına sahip değildir.

İster koruyucu halk sağlığı ve afet yönetimi, ister mekânsal planlama açısından bakılsın sakınım ve risk azaltımı öncelikle bir zarar görebilirliğin düşürülmesi süreci olup, bir kere yapılıp bitirilebilecek statik bir konu değildir. Öte yandan bu çalışmaların sistematik olarak gündelik hayattan yatırım kararlarına kadar her düzeyde ve süreklilik içerisinde uygulanması gerekmektedir. Raporda mekânsal planlamada gerek zarar görebilirliğin düşürülmesi, gerekse sakınım ve risk azaltımının dinamik yapısı ve sürekliliği yeterince vurgulanmamış; "zarar görebilirlik" kavramı ise sadece *"4.3. Heyelan Tehlikesi"* başlığı altında heyelan sakınım önlemleri açısından ele alınmıştır. Çalışmada "zarar görebilirlik" kavramı sakınım ve risk azaltma sürecinin üzerinde en çok durulması gereken temel bir faktörü olmaktan çıkartılarak tali bir faktöre indirgenmiştir.

"Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analiz Raporu" Odamız komisyon ve birimlerinde değerlendirilmiş ve genel olarak kavramsal çerçevesinde yetersizlikler ve eksiklikler barındırdığı ve dolayısıyla Projenin bundan sonraki çalışmaları için doğru bir çıkış noktası olamayacağı kanaatine varılmıştır. Mekansal planlarda sakınım ve risk azaltımı sürecinin sahip olduğu ve diğer geleneksel planlama süreçlerinden ayrılmasını sağlayan özgünlükleri (Planlama Ekibinin oluşturulması, düzenli olarak gözden geçirme ve güncelleme, risk azaltma stratejileri ve planlamaya yansıması vb.) Raporda yeterli kapsamda ele alınmamış; hatta bazı boyutları gözardı edilmiştir. Dünya pratiği özgün bir planlama başlığı olan "Risk azaltma/Sakınım Planları" şeklinde gelişmiştir. Ancak bahse konu Raporda risk azaltma ve sakınım müstakil bir plandan ziyade mekânsal planların afet duyarlılığını artıracak bir çerçeve olarak ele alınmıştır. Bu yönüyle 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığına "sakınım planlarının yapılmasına ve onaylanmasına" dair görev ve sorumluluk ile tam olarak uyuşmadığı düşünülmektedir.

III. Rapordaki Vurgular Üzerine Değerlendirmeler

Yukarıda sunulan genel değerlendirmeye bağlı olarak rapor içeriğindeki bazı noktalara ilişkin değerlendirmelerimiz de aşağıda sunulmuştur.

a-Tehlike ve Afet Türlerine İlişkin Sınıflandırma: Raporda belirtildiği gibi, tehlike ve afet türlerini "sınıflandırma yaklaşımı, Below vd. (2009)'dan alınmış ve proje ekibi tarafından uyarlanmıştır" (MPEASÖRAKGPMDAR;Syf:4). Ancak bu sınıflandırma, mekânsal planlama süreçleri, ülkemizin özgün jeolojik koşulları ile toplumsal farkındalıklar gözönüne alındığında doğru bir sınıflandırma olmadığı ve yanlış algıların gelişmesine zemin oluşturacak nitelikte olduğu görülmüştür. Aşağıda sunulan FEMA[2] sınıflamasının ülkemiz için daha gerçekçi olduğu düşüncesindeyiz. Ya da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü tarafından AB ile uyum çerçevesinde çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Söz konusu genel müdürlük tarafından "AB İNSPİRE DİREKTİFLERİ" kapsamında, " Geology, Naturul Risk Zone, Land Use, Human Healty and Safety" gibi teknik dokümanlar da yer alan sınıflama yöntemleri kullanılarak da risk tabanlı yaklaşımlar geliştirilebilir (Ek- Naturul Risk Zone-Technical Guideline-ANNEX-B/C ve D https://inspire.ec.europa.eu/id/document/tg/nz.-) . Söz konusu dokümanlarda ayrıntılı olarak doğal riskler tanımlanmış, bunların alansal kullanımına ilişkin modeller verilmiştir.

Öte yandan Raporda, ülkemizdeki mevcut yerleşimleri veya yeni yerleşim alanlarını tehdit eden doğa kaynaklı afet tehlikelerinden deprem, heyelan, kaya düşmesi, taşkın ve sıvılaşma süreçleri irdelenirken 1990 yıllarda önemli can ve mal kayıplarına yol açan çığ düşmesi; Konya, Sivas, Siirt vb bir çok kentimizde önemli zarara yol açan obruk oluşumu; Zonguldak gibi yeraltı kömür madenciliği ile yakın ilişkili yerleşimler üzerinde etkili tasman ile aşırı yeraltısuyu çekiminden kaynaklı büyük ovaların üstüne kurulmuş çok sayıdaki kentimizde görülen oturma ve çökmeler ile kıyı yerleşimlerimizi tehdit eden tsunami gibi olgular ele alınmamıştır. Yine koruyucu halk sağlı kapsamında yer alan radyasyon, asbest ve toksikolojik kirleticiler, bataklık alanlarında görülen yeraltı kömür veya organik madde yanmaları(örnek soma) vb. cok sayıda konu da ele alınmamıştır.

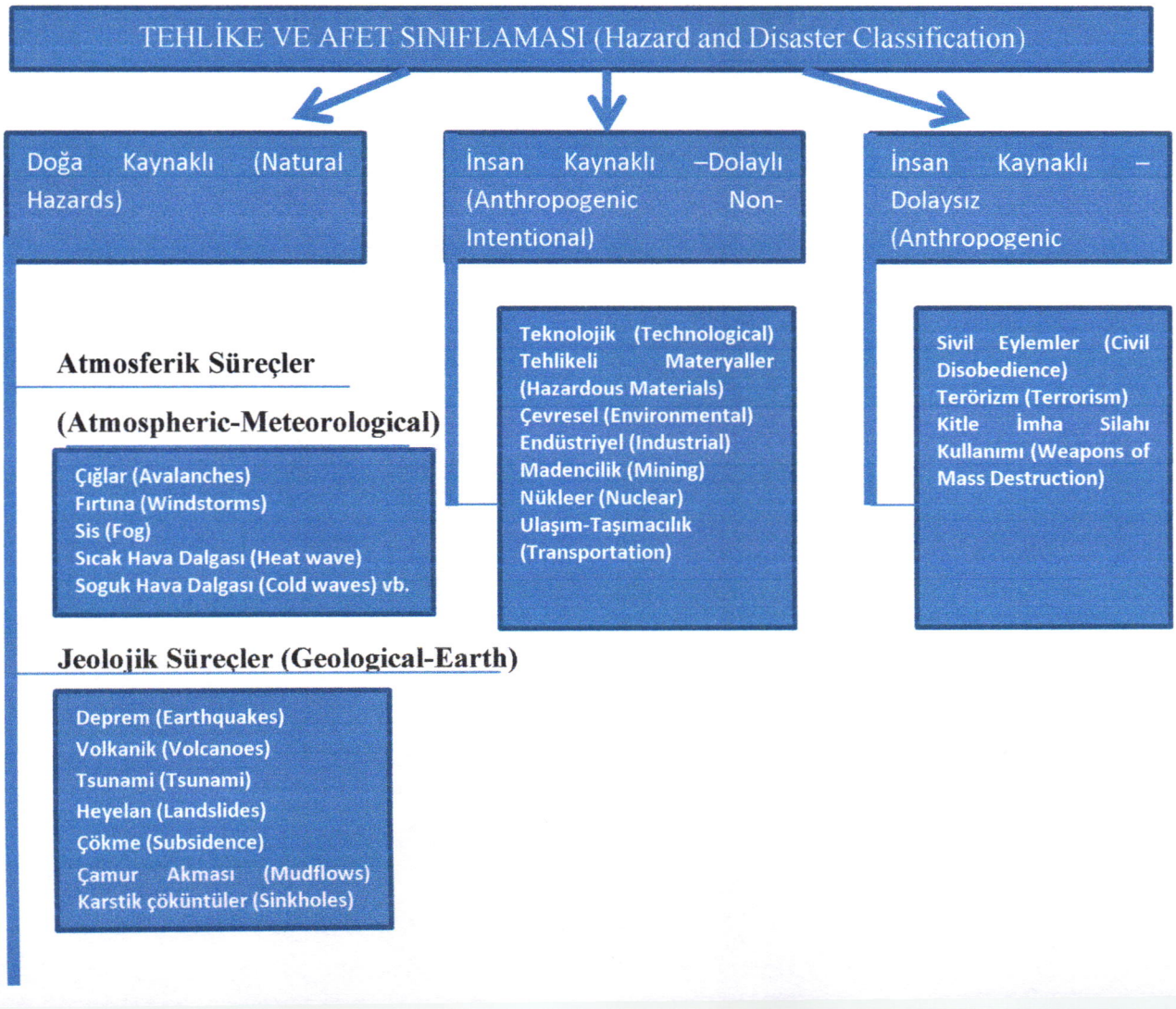

Hidrolojik Süreçler (Hydrological-Water)

Taşkın (Floods)
Kuraklık (Droughts)
Orman Yangını (Wildfires)

Dünya Dışı Uzay Kökenli (Extraterrestrial)

Meteorit (Meteorites)
Asteroit (Asteroids)

Biyolojik Süreçler (Biological)

Hastalıklar (Diseases)
Salgın (Epidemics)
Pandemi (Pandemics)
Aşırı Nüfus (Overpopulation)
Kıtlık (Famine)

b)Tıbbi Jeolojik Tehlikeler: Mekansal planlama açısından risk unsurlarından biri de ülkemizin jeolojik yapısının bir sonucu olarak karşılaşılan tıbbi jeolojik tehlikelerdir. Üzerinde yerleşimlerin kurulu olduğu zeminlerin jeokimyasal yapısında yer alan ve insan, hayvan ve bitki sağlığı açısından olumsuz etkilere sahip minerallerin varlığı tıbbi jeolojik risklerin kaynağıdır. Bugün ülkemizde en yaygın bilinen tıbbi jeolojik risk, asbest (379 yerleşimi tehdit ettiği belirlenmiştir) ve eriyonit gibi lifsi yapıdaki minerallerle insanların kurduğu temas (soluma) sonucu gelişen akciğer hastalıklarıdır (mesotelyoma, asbestosis vb). Ayrıca Kütahya-Emet'te olduğu gibi yüksek konsantrasyondaki arsenik cilt ve internal kanserine; yüksek konsantrasyonda Florür Floroz hastalığı; As, Be, Cd, Cu, Fe, Mn ve Zn gibi ağır metaller nedeniyle yaşanan sağlık riskleri; radon gazının yolaçtığı kanser vakaları ile radyonüklid içeriği yüksek granitik kayaç vb jeolojik faktörlerin radyasyon güvenliği üzerindeki etkileri ülkemizde bilimsel araştırmalar sonucu belirlenmiş Tıbbi Jeolojik risklerdir. Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan çeşitli araştırmalarda sırf ev içi radon gazı konsantrasyonundan kaynaklı olarak her yıl 2300'ü aşkın insanımız akciğer kanserinden yaşamını yitirmektedir. Yine radon gazından kaynaklı hastalar için her yıl 1 milyar dolara yakın tanı ve tedavi masrafları sosyal güvenlik kuruluşları tarafından harcanmasına neden olmaktadır. Planlama ve yapı üretim süreçlerinde önlenebilir bu olgular nedeniyle ülkemizin bu oranda can ve ekonomik zarara uğraması kabul edilebilir bir durum değildir.

Öte yandan ülkemizde Tıbbi Jeolojik riskler aynı zamanda 7269 ve 5902 sayılı yasalar kapsamında "afet olayı" olarak kabul edilmektedir. Ayrıca afet hukukunun ve uygulamalarının bir parçası haline gelmiş tıbbi jeolojik riskler *"Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri Ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analiz Raporu"*nda ele alınmamıştır.

c) Su kaynakları: Kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı 1.500 m^3 civarında olan ülkemiz, su kısıtlı olan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu nedenle ülkemizde "su güvenliği" ve bunun bir parçası olan "su kaynaklarının korunması" öne çıkmaktadır. Her ölçek ve türdeki mekânsal planların hazırlanmasından önce planlama alanındaki hidrojeolojik sistemler, akiferler, deniz suyu ve tatlı su girişimi, sulak alanlar vb. üzerine bilimsel araştırmaların yapılması ve elde edilecek verilere göre planlama kararlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

İmar mevzuatımızın bir parçası olan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde (MPYY,2017) Mekânsal Strateji Planları, Çevre Düzeni Planları ve İmar Planları için hidrojeolojik yapı özelliklerinin araştırılmasını hüküm altına almıştır. Örneğin İmar Planı eşik analizlerinde "hidrojeolojik yapı özellikleri ile .... kıyı, altyapı, doğal ve fiziki veriler ile afet tehlikeleri analiz edilerek bir arada değerlendirilir" hükmüne yer verilmiş ve hem nazım hem imar planlarının hazırlanması sürecinde "yeraltı ve yüzeysel su kaynakları vb. hidrolojik, hidrojelojik yapı" araştırmalarını zorunlu kılmıştır (MPYY; md 22, 23 ve 24).

*"Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analiz Raporu"*nda mekansal planlama süreci ile su arasındaki ilişkisi sadece taşkın boyutuyla ele alınmış olup, planlar geliştirilirken su faktörünün tüm boyutlarıyla dikkate alınmamıştır. İklim değişikliğinin etkileri dikkate alınarak Kıyı bölgelerinde karşılaşılacak hidrojeolojik sorunlar, su kaynaklarının ve akiferlerin korunması vb. yerleşimlerimizin ve ülkemizin karşı karşıya kalabileceği su risklerine karşı planlama yaklaşımlarının da Rapora dahil edilmesi gerekmektedir.

d) Jeolojik-Jeoteknik Rapor ve Etüt Olgusu: "Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analiz Raporu"nda plana esas jeolojik-jeoteknik etüt raporlarına ilişkin kavramsal bir yanılgı söz konusudur. 1999 yılından itibaren bugüne kadar hem uygulamada hem de mevzuatta "jeolojik-jeoteknik etüt" olarak kavramsallaştırılan çalışmalar bahse konu Raporda "geoteknik" kavramıyla nitelenmeye çalışılmaktadır. Yanlış bir bilgilenmeye dayanarak yanlış olan bir görüşün oluşturulduğu ve bu görüşün raporun birçok bölümünde tekrarlandığı görülmektedir. Günümüz meri imar mevzuatı açısından "geoteknik", zemin ve temel etüt raporlarının sadece bir bölümünü nitelerken kullanılmaktadır.

Sonuç itibariyle; ülke imar hukukunda ve ülkemiz uygulamaları açısından "Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Risk Azaltım Kriterlerinin Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analiz Raporu"nda iddia edildiği gibi ne "İmara Esas Jeolojik-Jeoteknik-Geoteknik Etüt Raporları" başlığında bir rapor vardır (MPEASÖRAKGPMDAR;Syf:269) ne de "yapı yapılacak bir sahada, söz konusu zemin kesitinde yer alan tabakaların kalınlıklarını, türlerini ve mühendislik parametrelerini belirlemek için arazide ve laboratuvarda gerçekleştirilen çalışmaların tümüne geoteknik inceleme" adı verilmektedir (MPEASÖRAKGPMDAR;Syf:191).öncelikle bu kavram kargaşasından kurtulmak gerektiği açıktır.

e) Jeolojik-Jeoteknik Etütler ve Planlama Arasındaki Entegrasyon: 1999 Depremlerinden sonra gerçekleştirilen mevzuat değişiklikleri ile onaylı jeolojik-jeoteknik veya mikro bölgeleme etüt raporu bulunmayan alanlarda mekânsal planların hazırlanması engellenmişse de planlama ve etütler arasındaki bağın kurulduğunu; etüt verilerinin planlara yeterince aktarıldığını söyleyebilmek mümkün değildir. Bu durum Raporun birçok noktasında vurgulanmış olmakla birlikte bu kopukluğu yaratan nedenler analiz edilmemiştir. Bu kopukluğu yaratan temel neden, 3194 sayılı Kanunu ve bu kanuna dayalı yönetmeliklerle çizilen ulusal planlama sisteminin multidisipliner çalışmaya kapalı olmasıdır. Planlama açısından örnek gösterilen ülkeler incelendiğinde görülecektir ki o ülkelerdeki planlama sistematiğinde hem halk hem meslekler açısından katılımcı ve kolektif bir planlama yaklaşımı egemendir. Riskler analiz edilip plan kararları üretilecekken ilgili meslek disiplinleri de karar süreçlerine katılırlar. "Eşik Analizi" süreci, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde hüküm altına alındığı gibi "alana özgü yapılan etütler ile diğer tüm verilerin birlikte değerlendirilmek suretiyle" (MPYY; md 22) yapılmasını gerektiriyor ise o zaman bu verileri üreten meslek disiplinlerinin masanın etrafında bir arada olması gerekmektedir (bu durum planlamanın bir disiplinin mesleki derinliğinde olmasının önünde engel değildir).

Bu çerçeveden bakıldığında jeolojik-jeoteknik araştırmalarının yetersizlikleri yanında planlama süreçlerine entegrasyonu da sorunlu olan ülkemizde bu durumun düzeltilebilmesi amacıyla

öncelikle imar kanununda yer alan "mekânsal strateji plan " kavramı içine "afet ve sağlık" kavramlarını da içerecek şekilde yeniden düzenlenmemesi, ve afet ve koruyucu halk sağlığına ilişkin çalışmaların mekasal stratejinin bir parçası olduğu kabul edilmelidir. Yine bu alanda son yıllarda gerek İtalya, gerekse 2018 yılından beri Hindistan'da ve ABD'in de yapılan çalışmalar referans alınabilir nitelikte olup, söz konusu ülkelerin bu amaçla düzenlediği kılavuzlar ülkemize entegre edilerek jeolojik-jeoteknik hizmetlerin niteliği geliştirilebilir. Ayrıca planlama süreçlerinde kullanılan verilerin öznitelikleri de ayrı bir önem arz etmekte olup, günümüzde ilgili kurumlar tarafından kullanılana sistematiğin işe yaramadığı açıkça görülmektedir. Bu amaçla ilgili kurumların süreci yönetmedeki zafiyetleri de göz önüne alınarak kurumsal yapı ve bu yapının sistemi denetlemedeki yeterliliği de sorgulanmalıdır.

Sonuç olarak, katılımcı bir anlayış ve farklı bakış açısıyla ülkemizin önlenebilir risklerini planlama süreçlerinin bir parçası haline getirilmek durumundadır. Ocak 2020 beri ülkemizde meydana gelen depremler, sel baskınları, çığ düşmesi sonucu 240 yakın vatandaşımız yaşamını yitirmiş, binlerce kişi yaralanmış, 80.000'e yakın bağımsız bina bölümü hasar görmüş, 20 milyar liraya yakın ekonomik kayıp oluşmuş durumdadır.

Yine ülkemizde, 18 kent, 80'ni aşkın ilçe, 502'i aşkın köy doğrudan aktif fay zonları üzerinde yer almakta olup, Odamızın yaptığı çalışmalara göre ülkemizde, "yüzey faylanması tehlike bandı " içinde 100.000 ni aşkın bina, 600.000'ni aşkın inanımız yaşamaktadır. Bu zon içinde yaşayan yurttaşlarımızın kaderine terk edilmiş durumdadır.

Planlama süreçlerinden başlayarak ülkemiz insanının zarar görebilirliğinin azaltılması kapsamında çalışmalar hızlandırılmalı, yapılan çalışmalar ilgili kurum ve kuruluş ve meslek örgütlerinin görüş ve önerilerine açık şekilde yürütülmelidir.

DİPNOT:

[1] Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, AFAD (AAYTS), https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu).

"Kentsel risk (İng. urban risk):Bir kentin afet risklerinin tümü. Doğal tehlikelere ilave olarakvar olan yapılaşmadan gelen riskler, ulaşım sistemi ve altyapılardan kaynaklanan riskler, planlama ve yönetim zafiyetlerinden kaynaklanan risklerin tümü"

[2] survey of hazards and disasters - session 1 - power point - hazard and disaster classification